ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

Hope from the Ruins: Consolation in the Prophecies of Jeremiah – Tova Ganzel 11:10

Why Jeremiah's Comfort Is Different

Two prophecies of restoration for comparison with Jeremiah's distinctive language of consolation (נחם), love (אהבה), and compassion (רחם).

ישעיהו מג:א: וְעַתָּה כֹּה־אָמַר ה' בֹּרַאֲךָ יַעֲקֹב וְיֹצֶרְךָ יִשְׂרָאֵל אַל־תִּירָא **כִּי גְאַלְתִּיךָ** קָרָאתִי בְשִׁמְךָ לִי־אָתָּה:

יחזקאל לו:כה–כז: (כה) וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם: (כו) **וְנָתַתִּי לָכֶם** לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי אֶת־לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר: (כז) וְאֶת־רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם **וְעָשִׂיתִי** אֶת אֲשֶׁר־בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם:

Jeremiah 31: Rebuilding and Homecoming

ירמיהו לא:א–ו: כֹּה אָמַר ה' מָצָא חֵן בַּמִּדְבָּר עַם שְׂרִידֵי חָרֶב הָלוֹךְ לְהַרְגִּיעוֹ יִשְׂרָאֵל: **מֵרָחוֹק** ה' נִרְאָה לִי **וְאַהֲבַת עוֹלָם** אֲהַבְתִּיךְ עַל־כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ **חָסֶד**: עֹוד אֶבְנֵךְ וְנִבְנֵית בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל עֹוד תַּעְדִּי תֻפַּיִךְ וְיָצָאת בְּמְחוֹל מְשַׂחֲקִים: עֹוד תִּטְּעִי כְרָמִים בְּהָרֵי שֹׁמְרוֹן נָטְעוּ נֹטְעִים וְחִלֵּלוּ: כִּי יֶשׁ־יוֹם קָרְאוּ נֹצְרִים בְּהַר אֶפְרַיִם קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל ה' אֱלֹהֵינוּ:

ירמיהו לא:ו–ח: כִּי־כֹה אָמַר ה' רָנּוּ לְיַעֲקֹב שִׂמְחָה וְצַהֲלוּ בְּרֹאשׁ הַגּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ הַלֵּלוּ וְאִמְרוּ הוֹשַׁע ה' אֶת־עַמְּךָ אֵת **שְׁאֵרִית** **יִשְׂרָאֵל**: הִנְנִי מֵבִיא אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְקִבַּצְתִּים מִיַּרְכְתֵי־אָרֶץ בָּם **עִוֵּר וּפִסֵּחַ הָרָה וְיֹלֶדֶת יַחְדָּו** קָהָל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה: בִּבְכִי יָבֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֵם אֽוֹלִיכֵם אֶל־נַחֲלֵי מַיִם בְּדֶרֶךְ יָשָׁר לֹא יִכָּשְׁלוּ בָּהּ כִּי־הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב וְאֶפְרַיִם בְּכֹרִי הוּא:

ירמיהו לא:יא–יב: וּבָאוּ וְרִנְּנוּ בְמְרוֹם־צִיּוֹן וְנָהֲרוּ אֶל־טוּב ה' עַל־דָּגָן וְעַל־תִּירֹשׁ וְעַל־יִצְהָר וְעַל־בְּנֵי־צֹאן וּבָקָר וְהָיְתָה נַפְשָׁם כְּגַן רָוֶה וְלֹא־יוֹסִיפוּ לְדַאֲבָה עֹוד: אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו **וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם**:

Rachel Weeping for Her Children

ירמיהו לא:יד: כֹּה אָמַר ה' קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים **רָחֵל** מְבַכָּה עַל־בָּנֶיהָ מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם עַל־בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ:

<u>בראשית</u> ל:א–ג : (א) וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הָבָה־לִּי בָנִים וְאִם־אַיִן מֵתָה אָנֹכִי: (ב) וַיִּחַר־אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֵּךְ פְּרִי־בָטֶן: (ג) וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ וְתֵלֶד עַל־ בִּרְכַּי וְאִבָּנֶה גַּם־אָנֹכִי מִמֶּנָּה:

בראשית לה:טז–כ: (טז) וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי־עֹוד כִּבְרַת־הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל וַתְּקַשׁ בְּלִדְתָּהּ: (יז) וַיְהִי בְהַקְשֹׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְיַלֶּדֶת אַל־תִּירְאִי כִּי־גַם־זֶה לָךְ בֵּן: (יח) וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא־לוֹ בִנְיָמִין: (יט) וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הִוא בֵּית לָחֶם: (כ) וַיֵּצֶב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל־קְבֻרָתָהּ הִוא מַצֶּבֶת קְבֶרֶת־רָחֵל עַד־הַיּוֹם:

בראשית לז:לה: וַיָּקֻמוּ כָל־בָּנָיו וְכָל־בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־אֵרֵד אֶל־בְּנִי אָבֵל שְׁאֹלָה וַיִּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו:

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

רות ד:יא: וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעָם אֲשֶׁר־בַּשַּׁעַר וְהַזְּקֵנִים עֵדִים יִתֵּן ה' אֶת־הָאִשָּׁה הַבָּאָה אֶל־בֵּיתֶךָ **כְּרָחֵל וּכְלֵאָה** אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁתֵּיהֶם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וַעֲשֵׂה־חַיִל בְּאֶפְרָתָה וּקְרָא־שֵׁם בְּבֵית לָחֶם:

בראשית רבה פב:י: וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת, מָה רָאָה אָבִינוּ יַעֲקֹב לִקְבֹּר אֶת רָחֵל בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת? אֶלָּא צָפָה יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁהַגָּלֻיּוֹת עֲתִידוֹת לַעֲבֹר שָׁם, לְפִיכָךְ קָבְרָהּ שָׁם כְּדֵי שֶׁתְּהֵא מְבַקֶּשֶׁת עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים רָחֵל מְבַכָּה עַל בָּנֶיהָ.

"Rachel died, and was buried on the way to Efrat" – what did Jacob see that led him to bury Rachel on the way to Efrat? It is because Jacob foresaw that the exiles were destined to pass there. This is why he buried her there, so she would ask for mercy upon them. That is what is written: "A voice is heard in Rama, wailing, bitter weeping, Rachel weeping for her children" (Jeremiah 31:15).

From Tears to Hope

ירמיהו לא:טו–טז: כֹּה אָמַר ה' מְנִעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ מִדְּמְעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם ה' וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: וְיֵשׁ־תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם ה' וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם:

איכה רבה, פתיחתא כד: מִיָּד נִתְגַּלְגְּלוּ רַחֲמָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר, בִּשְׁבִילֵךְ רָחֵל אֲנִי מַחֲזִיר אֶת יִשְׂרָאֵל לִמְקוֹמָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: כֹּה אָמַר ה' קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים רָחֵל מְבַכָּה עַל בָּנֶיהָ מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם עַל בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ, וּכְתִיב: מְנִעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ מִדְּמְעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ, וּכְתִיב: וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם ה' וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם.

Immediately, the mercy of the Holy One blessed be He was aroused and He said: 'For you, Rachel, I will restore Israel to its place.' That is what is written (Jeremiah 31:14). And it is written: (Jeremiah 31:15–16).

Return, Repentance, and a New Covenant

ירמיהו לא:יז–יט: שָׁמוֹעַ שָׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנוֹדֵד יִסַּרְתַּנִי וָאִוָּסֵר כְּעֶגֶל לֹא לֻמָּד הֲשִׁיבֵנִי וְאָשׁוּבָה כִּי אַתָּה ה' אֱלֹהָי: כִּי־אַחֲרֵי שׁוּבִי נִחַמְתִּי וְאַחֲרֵי הִוָּדְעִי סָפַקְתִּי עַל־יָרֵךְ בֹּשְׁתִּי וְגַם־נִכְלַמְתִּי כִּי נָשָׂאתִי חֶרְפַּת נְעוּרָי: הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שַׁעֲשֻׁעִים כִּי־מִדֵּי דַבְּרִי בּוֹ זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל־כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם ה':

ירמיהו לא:ל–לג: הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְכָרַתִּי אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה: לֹא כַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת־אֲבוֹתָם בְּיוֹם הֶחֱזִיקִי בְיָדָם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר־הֵמָּה הֵפֵרוּ אֶת־בְּרִיתִי וְאָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָם נְאֻם ה': כִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֶכְרֹת אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם נְאֻם ה' נָתַתִּי אֶת־תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם וְעַל־לִבָּם אֶכְתְּבֶנָּה וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם: וְלֹא יְלַמְּדוּ עוֹד אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־אָחִיו לֵאמֹר דְּעוּ אֶת ה' כִּי־כוּלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטַנָּם וְעַד־גְּדוֹלָם נְאֻם ה' כִּי אֶסְלַח לַעֲוֹנָם וּלְחַטָּאתָם לֹא אֶזְכָּר־עוֹד: